SKLEPNI PREDLOGI GENERALNE PRAVOBRANILKE ELEANOR SHARPSTON, predstavljeni 17. decembra 2009[1]

1. Leta 1859 je Jean-François Millet dokončal in prodal svojo slavno sliko *L'Angélus*. Leta po njegovi smrti, ko je njegova družina, ki jo je tako kot mnoge druge prizadela prva svetovna vojna, živela v težkih razmerah, je slika zamenjala lastnika po ceni, ki je prodajalca zelo obogatila. Nasprotje med tema okoliščinama naj bi vodilo francoskega zakonodajalca, da je leta 1920 sprejel *droit de suite* ali sledno pravico, v skladu s katero je pri nadaljnji prodaji umetniških del treba avtorju ali njegovim dedičem plačati nadomestilo[2].

2. Pravica se je od takrat razširila tudi v druge pravne sisteme. Leta 1948 je bila fakultativno vključena v Bernsko konvencijo[3], v Evropski uniji pa je postala obvezna z Direktivo 2001/84 (v nadaljevanju: Direktiva)[4]. Čeprav je načelo enotno in so stopnje nadomestil usklajene, pa države članice v več pogledih uživajo diskrecijsko pravico.

3. Glede na trenutno stanje francoskega prava so po smrti avtorja dela upravičenci do sledne pravice omejeni na avtorjeve zakonite dediče, pri čemer so izključeni vsi oporočni volilojemniki.

4. Umetnik Salvador Dalí[5] je umrl leta 1989 in je vse svoje pravice intelektualne lastnine z oporoko zapustil španski državi. Če bi umrl, ne da bi sestavil oporoko, bi se te pravice prenesle na številne dediče v stranski vrsti.

1 – Jezik izvirnika: angleščina.

2 – Glej izjavo ministra za kulturo in komunikacije v francoski nacionalni skupščini 16. marca 2006 (http://www.assemblee-nationale.fr/12/cri/2005–2006/20060175.asp).

3 – Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del z dne 9. septembra 1886, revidirana še posebej v Bruslju 26. julija 1948. Vse države članice Evropske unije so pogodbene stranke konvencije.

4 – Direktiva 2001/84/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. septembra 2001 o sledni pravici v korist avtorja izvirnega umetniškega dela (UL L 272, str. 32). Čeprav se izraz *„droit de suite"* v angleškem jeziku široko uporablja, še posebej v angleški različici Bernske konvencije, bom v nadaljevanju uporabljala izraz „sledna pravica", kot je uporabljen v Direktivi.

5 – Zanimivo je, da je slika *L'Angélus* imela velik vpliv na Dalíja, ki je leta 1963 pod naslovom *Le mythe tragique de l'Angélus de Millet* objavil dolgo „paranoično-kritično" razlago tega dela.

5. V skladu s francoskim pravom so bila nadomestila od sledne pravice za prodajo Dalíjevih del pobrana v korist teh dedičev v stranski vrsti. Med špansko družbo, ki pobira nadomestila v imenu španske države in ki jo zastopa fundacija, ki jo je pred smrtjo ustanovil Dalí, ter francosko kolektivno organizacijo, ki je plačala nadomestila njegovim dedičem v stranski vrsti, nastal spor.

6. V teh okoliščinah Tribunal de grande instance v Parizu sprašuje, ali je francoska omejitev imetnikov sledne pravice na zakonite dediče združljiva s pravom Unije.

Pravni okvir

Direktiva

7. V uvodni izjavi 1 Direktive je navedeno, da je „sledna pravica neprenosljiva in neodtujljiva pravica“, v uvodni izjavi 3 pa je pojasnjeno, da je njen namen „zagotoviti, da imajo avtorji grafičnih in likovnih umetniških del korist od ekonomske uspešnosti svojih izvirnih umetniških del“ in pripomoči „k ponovni vzpostavitvi ravnotežja med ekonomskim položajem avtorjev grafičnih in likovnih del in drugih ustvarjalcev, ki imajo korist od nadaljnjega izkoriščanja svojih del“.

8. V uvodni izjavi 9 je opisan prej obstoječi pravni položaj, v katerem je večina, ne pa vse, takratnih petnajst držav članic predvidela sledno pravico, čeprav zelo različno, še posebej glede del, ki jih zajema, glede upravičencev do nadomestila, uporabljenih stopenj, transakcij, za katere velja plačevanje nadomestila, in osnove, na kateri je izračunano. Uvodna izjava se nadaljuje tako: „Uporaba oziroma neuporaba takšne pravice pomembno vpliva na konkurenčno okolje znotraj notranjega trga, kajti obstoj oziroma neobstoj obveznosti plačila na podlagi sledne pravice je element, ki ga mora upoštevati vsak posameznik, ki želi prodati umetniško delo. Ta pravica je torej dejavnik, ki pripomore k izkrivljanju konkurence, pa tudi k preusmeritvi trgovanja znotraj Skupnosti.“

9. V uvodni izjavi 10 je podobno navedeno, da „[t]akšne neskladnosti glede obstoja sledne

pravice in njene uporabe s strani držav članic neposredno vplivajo na pravilno delovanje notranjega trga z umetninami, kot ga ureja člen 14 Pogodbe“, medtem ko je v uvodni izjavi 11 navedeno, da uskladitev zakonov držav članic glede sledne pravice pripomore k doseganju svoboščin, ki jih zahteva notranji trg. Zato je treba v skladu z uvodno izjavo 13 „obstoječe razlike med zakoni […] odstraniti, kadar izkrivljajo delovanje notranjega trga, pojav katerih koli novih razlik te vrste pa je treba preprečiti“; ta skrb je v bistvu ponovljena v uvodnih izjavah 14 in 15. V skladu z uvodno izjavo 23 učinkovito delovanje notranjega trga z deli moderne in sodobne umetnosti še posebej zahteva določitev enotnih stopenj v kar najširšem obsegu.

10. Vendar je v uvodni izjavi 13 prav tako navedeno, da „[r]azlik, ki po pričakovanjih ne morejo vplivati na delovanje notranjega trga, ni treba odstraniti oziroma preprečiti“, v uvodni izjavi 15 pa, da „[n]i […] nujno uskladiti vsake določbe zakonov držav članic o sledni pravici, za to, da ohranimo kar največ prostora za nacionalno odločanje, pa je dovolj omejiti izvajanje usklajevanja na tiste domače določbe, ki najbolj neposredno vplivajo na delovanje notranjega trga“.

11. Podobno, vendar natančneje, je v uvodni izjavi 27 navedeno: „Treba je podrobno opredeliti osebe, upravičene do nadomestil, z ustreznim upoštevanjem načela subsidiarnosti. S to direktivo ni primerno ukrepati v zvezi s pravom o dedovanju držav članic. Vendar pa je treba pravnim naslednikom avtorja omogočiti, da imajo polno korist od sledne pravice po njegovi smrti […]“.

12. Med vsebinskimi določbami Direktive člen 1(1) od držav članic zahteva, da „v korist avtorja izvirnega dela predvidijo, da se sledna pravica opredeli kot neodtujljiva pravica, ki se ji ne da odpovedati niti vnaprej, do nadomestila, ki temelji na prodajni ceni ob vsaki nadaljnji odsvojitvi dela, ki sledi prvi odsvojitvi dela s strani avtorja“.

13. Stopnje, ki jih je treba uporabiti, so v odstavku 1 člena 4 določene enotno, v odstavkih 2 in 3 pa so določene manjše možnosti proste presoje.

14. V skladu s členom 6(1) se nadomestilo izplača „avtorju dela in s pridržkom iz člena 8(2) po njegovi smrti njegovim pravnim naslednikom[6]“.

15. V členu 8 je še posebej določeno:

„1. Trajanje varstva sledne pravice ustreza [obdobju avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti, ne glede na datum, ko je bilo delo zakonito dano na voljo javnosti[7]].

2. Z odstopanjem od odstavka 1 se od držav članic, ki ne uporabijo sledne pravice do (datum začetka veljavnosti iz člena 13), za obdobje najpozneje do 1. januarja 2010 ne zahteva uporaba sledne pravice v korist pravnih naslednikov umetnika po njegovi smrti.

3. Država članica, ki uporabi odstavek 2, ima lahko na voljo še dve leti, če je to potrebno za to, da se omogoči gospodarskim subjektom v tej državi članici, da se postopoma prilagodijo sistemu sledne pravice, medtem ko ohranijo svojo sposobnost ekonomskega preživetja, preden se od nje zahteva uporaba sledne pravice v korist pravnih naslednikov umetnika po njegovi smrti. […]“

16. Člen 12 od držav članic zahteva, da Direktivo prenesejo do 1. januarja 2006, člen 13 pa kot datum začetka njene veljavnosti določa datum njene objave v *Uradnem listu Evropskih skupnosti*, to je 13. oktober 2001.

Francosko pravo

17. Francoska zakonodaja sledno pravico zagotavlja od leta 1920[8]. Zadevna določba pa je bila leta 2006 spremenjena, zato da bi bila

6 – Zdi se, da politično polpravilni jezik te določbe v angleški različici kaže na to, da je spol umetnikov tako kot spol angelov predmet razprave.

7 – Glej člen 1(1) Direktive Sveta 93/98/EGS z dne 29. oktobra 1993 o uskladitvi trajanja varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic (UL L 290, str. 9), ki ga je nadomestil člen 1(1) Direktive 2006/116/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o trajanju varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic (Kodificirana različica) (UL L 372, str. 12).

8 – Loi du 20 mai 1920 frappant d'un droit au profit des artistes les ventes publiques d'objets d'art (zakon z dne 20. maja 1920 o pobiranju nadomestil pri javni prodaji umetniških del v korist avtorjev), ki je bil razveljavljen in nadomeščen z Loi n° 57–298 du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique (zakon št. 57–298 z dne 11. marca 1957 o avtorskih pravicah za literarna in umetniška dela).

popolnoma v skladu z zahtevami Direktive[9]. Člen L. 122-8 Code de la propriété intellectuelle (zakonika o intelektualni lastnini) tako zdaj določa:

„Avtorji izvirnih umetniških grafičnih ali likovnih del, ki so državljani držav članic Evropskih skupnosti ali države podpisnice Sporazuma o evropskem gospodarskem prostoru, imajo sledno pravico, ki je neodtujljiva pravica do udeležbe pri dobičku od kakršne koli prodaje umetniškega dela, ki sledi prvi odsvojitvi dela s strani avtorja ali njegovih pravnih naslednikov […]“

18. Člen L. 123-7 dalje določa:

„Po smrti avtorja dela sledna pravica iz člena L. 122-8 pripade njegovim dedičem […], pri čemer so za tekoče koledarsko leto in za 70 let po tem izključeni vsi volilojemniki in pravni nasledniki.“[10]

19. Na opredelitev imetnikov sledne pravice po smrti avtorja dela se bom sklicevala kot na „sporno pravilo“.

20. Vrstni red dedovanja določajo člen 734 in naslednji francoskega civilnega zakonika in zajema štiri dedne rede. Prednost pri dedovanju je v okviru vsakega dednega reda odvisna od stopnje razmerja z zapustnikom. Sorodniki v stranski liniji od šestega kolena dalje ne dedujejo več[11].

21. Člen 912 in naslednji civilnega zakonika zapustnikovo premoženje deli na del, ki je po zakonu rezerviran za določene dediče, in na del, ki ga je z oporoko mogoče razdeliti med volilojemnike. V skladu s splošnim pravilom pa se lahko s celotnim premoženjem razpolaga z oporoko, če zapustnikovi potomci ali njegov zakonec iz veljavnega zakona (pred letom 2007 tudi njegovi neposredni nasledniki) zapustnika ne preživijo. Sporno pravilo je tako izjema od navedenega splošnega pravila.

9 – Loi nº 2006–961 du 1er août 2006 relative au droit d'auteur et aux droits voisins dans la société de l'information (zakon št. 2006–961 z dne 1. avgusta 2006 o avtorskih in sorodnih pravicah v informacijskih družbah).

10 – Ta določba je ostala nespremenjena, saj je bilo uporabno obdobje leta 1977 podaljšano s 50 na 70 let. Pojem „pravni nasledniki“ je tukaj prevod za francoski pojem *„ayants cause“*, za katerega se lahko domneva, da ima drugačen pomen kot pojem *„ayant droit“*, ki je v Direktivi uporabljen za „pravne naslednike“, čeprav se ta pojma v francoskem jeziku pogosto uporabljata kot sopomenki.

11 – Če ni dedičev ali volilojemnikov, zapustnikovo premoženje v skladu s členom 724 civilnega zakonika deduje država.

Špansko pravo

22. Sledna pravica je bila v špansko pravo uvedena leta 1987[12] in je bila z določbami Direktive usklajena z zakonom 3/2008[13]. Španska zakonodaja v nasprotju s francosko iz kroga tistih, ki lahko dedujejo po avtorju dela, ne izključuje nobene kategorije oseb, ampak od leta 1996 dalje zgolj določa, da se sledna pravica lahko prenese le *mortis causa*.

Dejstva, postopek in vprašanji za predhodno odločanje

23. Salvador Dalí je leta 1983 ustanovil Fundació Gala-Salvador Dalí[14] (v nadaljevanju: fundacija), da bi „v Španiji in v kateri koli drugi državi promoviral, ohranjeval, razširjal, slavil, varoval in ščitil umetniško, kulturno in intelektualno delo avtorja, njegovo lastnino in kakršne koli pravice; njegove življenjske izkušnje, razmišljanja, projekte in ideje ter umetniška, kulturna in intelektualna dela; njegove spomine in splošno prepoznavnost izjemnosti njegovega prispevka k umetnosti, kulturi in k sodobni miselnosti“[15].

24. Dalí je kot vdovec umrl leta 1989 in ni zapustil otrok ali potomcev, v svoji oporoki pa je špansko državo določil za „univerzalnega in brezpogojnega dediča vse njegove lastnine, pravic in umetniških stvaritev, pri čemer jo je goreče prosil, naj ohranja, razširja in zaščiti njegova umetniška dela“. Država je zapuščino sprejela, nalogo upravljanja in izkoriščanja zadevnih pravic pa je podelila ministrstvu za kulturo, ki jo je naprej podelilo fundaciji.

25. Fundacija je leta 1997 španski kolektivni organizaciji Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (v nadaljevanju: VEGAP), katere članica je, dala izključno pooblastilo za izvajanje njenih pravic in za pobiranje dajatev za Dalíjeva dela po vsem svetu. VEGAP, ki

12 – Člen 24 Ley 22/1987, de 11 de noviembre, de Propiedad Intelectual (zakon 22/1987 z dne 11. novembra 1987 o intelektualni lastnini), kakor je bil spremenjen z Real Decreto Legislativo 1/1996, de 12 de abril, por el que se apruebe el texto refundido de la Ley de Propiedad Intelectual, regularizando, aclarando y armonizando las disposiciones legales vigentes sobre la materia (kraljeva zakonska uredba 1/1996 z dne 12. aprila 1996, s katero je bila potrjeno prečiščeno besedilo zakona o intelektualni lastnini, ki ureja, pojasnjuje in usklajuje zakonske določbe, ki veljajo na tem področju).

13 – Člena 2(1) in 6 Ley 3/2008, de 23 de diciembre, relativa al derecho de participación en beneficio del autor de una obra de arte original (zakon 3/2008 z dne 23. decembra 2008 o sledni pravici v korist avtorja izvirnega umetniškega dela).

14 – Gala je bilo splošno znano ime njegove žene Elene Dmitrievne Diakonove. Umrla je leta 1982.

15 – Glej http://www.salvador-dali.org/fundacio/es_historia.html.

ima s francosko sestrsko organizacijo Auteurs dans les Arts Graphiques et Plastiques (v nadaljevanju: ADAGP) sklenjeno pogodbo o vzajemnem predstavljanju, je ADAGP od 17. oktobra 1997 dalje pooblastil za upravljanje pravic nad Dalíjevimi deli v Franciji.

26. Od takrat je ADAGP v imenu fundacije pobrala in plačala VEGAP vse dolgovane zneske za izkoriščanje umetnikovih del v Franciji – razen slednih pravic, ki jih je vsaj prvotno pobirala v imenu Dalíjevih dedičev v stranski vrsti in jim jih tudi plačala.

27. Fundacija in VEGAP sta 28. decembra 2005 pri Tribunal de grande instance v Parizu zoper ADAGP vložila tožbo. Trdita, da v skladu s francoskimi in španskimi izbranimi predpisi dedovanje Dalíjevega premičnega premoženja ureja špansko pravo, saj je bil ob smrti španski državljan s stalnim prebivališčem v Španiji. Zato je fundacija edina imetnica vseh pravic nad Dalíjevimi deli, še posebej sledne pravice v zvezi z javnimi prodajami. Predlaga, naj se ADAGP naloži, da ji prek VEGAP plača vsa nadomestila, pobrana za Dalíjeva dela od 17. oktobra 1997.

28. Kot je razvidno iz nacionalnega spisa, ADAGP od vložitve tožbe ni razdelila nobenih takih pobranih nadomestil in jih je pripravljena plačati kateri koli stranki ali strankam, za katere bo Tribunal de grande instance odločilo, da so do njih upravičene. Meni, da je treba nadomestila, ki so že bila plačana šestim dedičem v stranski vrsti, za katere je menila, da so v skladu s francoskim pravom do njih upravičeni, izterjati od teh dedičev, če je to primerno. Zato je dediče pozvala, naj kot intervenienti vstopijo v pravdo na strani tožene stranke, a nobeden od njih sodišču ni predstavil svojih stališč.

29. Tribunal de grande instance ugotavlja, da je Francija ohranila sledno pravico le v korist zakonitih dedičev, medtem ko je v Direktivi navedeno, da je nadomestila treba plačati „pravnim naslednikom“ umrlega umetnika. Sprašuje se, ali je to z Direktivo dovoljeno

bodisi kot splošno pravilo bodisi kot izjema v smislu člena 8.

Presoja

30. Zato je Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji:

32. Predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je Direktivo ob upoštevanju zlasti členov 6(1) in 8(2) in (3) treba razlagati tako, da omogoča Franciji, da ohrani sledno pravico, krog imetnikov katere je po smrti avtorja dela omejen na njegove zakonite dediče, ne pa za volilojemnike ali pravne naslednike.

„Ali lahko Francija po sprejetju Direktive z dne 27. septembra 2001 ohrani sledno pravico, ki velja le za dediče, ne pa za volilojemnike ali pravne naslednike?

33. Menim, da bi bilo pred obravnavo teh vprašanj koristno proučiti nekatere vidike, ki bi lahko vplivali na uporabljivost Direktive za okoliščine v postopku v glavni stvari in po mnenju španske vlade tudi na dopustnost vprašanj za predhodno odločanje.

Ali prehodne določbe člena 8(2) in (3) Direktive z dne 27. septembra 2001 Franciji dopuščajo odstopajočo ureditev?“

34. Prvič, menim, da postopek v glavni stvari poteka med posamezniki in ne vključuje Francije kot države članice, na katero je naslovljena Direktiva. Drugič, ta postopek se vsaj delno nanaša na zneske, ki so bili lahko po eni strani pobrani pred sprejetjem Direktive in po drugi strani po njenem sprejetju, vendar pred potekom časa, določenega za njen prenos. Tretjič, v postopku v glavni

31. Pisna stališča so predložili fundacija, VEGAP, francoska, italijanska in španska vlada ter Komisija. Na obravnavi so stališča ustno predstavile fundacija, francoska in španska vlada ter Komisija.

stvari se stranke ne sklicujejo na nikakršno nezdružljivost francoskega prava z Direktivo, ampak na uporabljivost španskega prava, in ne francoskega prava za določitev imetnikov sledne pravice.

posredovanega Sodišču, razvidno, da se fundacija in VEGAP v postopku v glavni stvari zoper ADAGP ali Dalíjeve dediče ne želita sklicevati na Direktivo. Zdi se, da si je Tribunal de grande instance to vprašanje zastavilo po uradni dolžnosti, fundacija in VEGAP pa sta šele v stališčih, predloženih Sodišču v okviru tako zastavljenega vprašanja, trdili, da je sporno pravilo nezdružljivo z Direktivo.

„Neposredni horizontalni učinek“

35. V skladu z ustaljeno sodno prakso direktiva sama za posameznika ne more ustvarjati obveznosti in se torej nanjo kot tako proti njemu ni mogoče sklicevati, tako da celo jasne, natančne in nepogojne določbe direktive, ki posameznikom daje pravice ali jim nalaga obveznosti, kot take ni mogoče uporabiti v okviru spora, ki poteka izključno med posamezniki[16]. Ker postopek v glavni stvari resnično poteka med posamezniki, se zdi, da bi to pravilo izključevalo možnost sklicevanja na kakršno koli možno nezdružljivost med francoskim pravom in Direktivo.

36. Vendar se zdi, da je tako iz predložitvene odločbe kot iz nacionalnega spisa,

37. Zdi se mi, da v teh okoliščinah sporna sodna praksa ni upoštevna. Čeprav je Sodišče na splošno navedlo, da določbe direktive ni mogoče uporabiti v postopku med posamezniki, ta trditev temelji na tem, da se posameznik zato, da bi zoper drugega posameznika uveljavljal pravico ali obveznost, ne more sklicevati na določbe direktive. Tega stališča ni mogoče uporabiti, kadar nacionalno sodišče vprašanje prouči po uradni dolžnosti.

38. V zvezi s tem iz ustaljene sodne prakse izhaja, da kadar na nekem področju ni predpisov Skupnosti (zdaj predpisov Evropske unije, v nadaljevanju: pravo EU), mora pravni

16 – Glej sodbo z dne 16. julija 2009 v zadevi Mono Car Styling, C-12/08, ZOdl., str. I-6653, točka 59.

red vsake države članice podrobneje urediti postopkovna pravila pravnih sredstev, katerih namen je varstvo pravic, ki za upravičene subjekte izhajajo iz prava EU, če ta pravila niso manj ugodna od tistih, ki veljajo za podobna nacionalna pravna sredstva (načelo enakovrednosti), in če v praksi ne onemogočajo ali znatno otežujejo uveljavljanja takih pravic (načelo učinkovitosti). Pravo EU zato nasprotuje domačemu pravilu, ki s tem, da bi nacionalnemu sodišču preprečevalo, da bi po uradni dolžnosti proučilo, ali je ukrep domačega prava združljiv z določbo prava EU, ne bi bilo v skladu s katerim od teh načel. Vendar od nacionalnega sodišča ne zahteva proučevanja vprašanja po uradni dolžnosti, kadar nobeno od teh načel ni sporno[17].

39. Pravo EU nikakor ne more preprečiti nacionalnemu sodišču, da bi po uradni dolžnosti proučilo združljivost nacionalnega prava z določbami evropske direktive (kot je predložitveno sodišče storilo). Nasprotno, dolžnost nacionalnega sodišča, da nacionalno pravo razlaga, kolikor je mogoče, ob upoštevanju besedila in namena zadevne direktive, da bi se dosegel v njej določen rezultat[18], je pozitivna spodbuda za ta sodišča, da si zastavljajo taka vprašanja.

40. V obravnavanem primeru mora francosko pravo določiti, ali je Tribunal de grande instance pristojno vložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe v zvezi z združljivostjo spornega pravila z Direktivo in tako odločbo izvršiti. Če bi se glede tega izkazalo, da pravilo ni združljivo z Direktivo, se ga verjetno ne bi smelo uporabiti, saj bi bilo njegovo izrecno besedilo težko razlagati tako, da vključuje tudi volilojemnike, in obveznost razlage nacionalnega prava v skladu s pravom Unije ne more biti podlaga za razlago nacionalnega prava *contra legem*[19].

41. Vendar ni bilo predloženo nobeno stališče, da Tribunal de grande instance ni pristojno vložiti predloga za sprejetje predhodne odločbe ali storiti vsega, kar je potrebno za

17 – Ta dobro znana usmeritev sodne prakse, ki jo povzemam tukaj, se je začela s sodbama z dne 14. decembra 1995 v zadevi Peterbroeck, C-312/93, Recueil, str. I-4599, in v združenih zadevah Van Schijndel in van Veen, C-430/93 in C-431/93, Recueil, str I-4705, in je bila nedavno navedena v sodbi z dne 7. junija 2007 v združenih zadevah Van der Weerd in drugi, od C-222/05 do C-225/05, ZOdl., str. I-4233, točke od 28 do 42. Glej tudi sklepne predloge generalnega pravobranilca Poiaresa Madura v zadnjenavedenih združenih zadevah, točke od 13 do 41.

18 – Glej v opombi 16 navedeno sodbo Mono Car Styling, točka 60 in naslednje.

19 – Glej v opombi 16 navedeno sodbo Mono Car Styling, točka 61 in navedena sodna praksa.

izvrševanje te sodbe. Nadaljevala bom na podlagi, da je pristojno in da lahko sodbo Sodišča primerno izvrši.

44. Čeprav se morajo države članice v roku, določenem za prenos direktive, vzdržati sprejetja vsakršnih ukrepov, ki bi lahko resno ogrozili cilj, ki ga ta določa, pa pred iztekom tega roka niso dolžne prilagoditi svoje zakonodaje. V obravnavanem primeru sporno pravilo v roku za prenos ni bilo nikakor spremenjeno.

Uporabljivost Direktive ratione temporis

42. ADAGP je od 17. oktobra 1997 dalje pobirala nadomestila na podlagi sledne pravice od prodaj Dalíjevih del. Direktiva je začela veljati 13. oktobra 2001 in države članice so morale do 1. januarja 2006 sprejeti vse ukrepe, potrebne za uskladitev z njo (z možnostjo nekaterih začasnih izjem v skladu s členom 8(2) in (3) do 1. januarja 2010 oziroma 1. januarja 2012, ki so predmet drugega vprašanja nacionalnega sodišča).

45. V zvezi z obveznostjo enotne razlage morajo nacionalna sodišča domače pravo (kolikor je mogoče) razlagati v skladu z direktivo le po izteku roka za njen prenos[20]. V vmesnem času se morajo le vzdržati (spet kolikor je mogoče) vsakršne razlage, ki bi lahko po izteku roka za njen prenos resno ogrozila bodoče izpolnjevanje zastavljenega cilja direktive[21].

43. Glede obdobja od 1. januarja 2006 dalje je zato razlaga Direktive upoštevna. Vendar ne more imeti nobene neposredne upoštevnosti glede obdobja pred 13. oktobrom 2001 ali glede obdobja med tema datumoma.

46. Vendar se zdi, kot sem navedla, da bi bilo jasno besedilo spornega pravila težko

20 – Glej sodbi z dne 18. decembra 1997 v zadevi Inter-Environnement Wallonie, C-129/96, Recueil, str. I-7411, zlasti točke od 43 do 45, ter z dne 4. julija 2006 v zadevi Adeneler in drugi, C-212/04, ZOdl., str. I-6057, točki 114 in 115.

21 – Glej v opombi 20 navedeno sodbo Adeneler, točka 123, in sodbo z dne 23. aprila 2009 v združenih zadevah VTB-VAB in Galatea, C-261/07 in C-299/07, ZOdl., str. I-2949, točka 39.

razlagati kakor koli drugače. Če to velja, se zdi, da navedba „kolikor je mogoče“ v sodni praksi Sodišča izključuje vsakršno obveznost enotne razlage v predloženem primeru. Zato bi bila ob nezdružljivosti med spornim pravilom in Direktivo edina očitna možnost neuporaba pravila[22], obveznost takega ravnanja pa bi lahko nastala le glede obdobja po poteku roka za prenos. Če spornega pravila za to obdobje ne bi bilo mogoče uporabiti, bi se seveda postavilo vprašanje, ali bi ga bilo še vedno mogoče uporabiti glede prejšnjih obdobij, vendar bi bila to povsem stvar francoskega prava, in ne prava EU.

Uporabno pravo

47. Temeljno stališče fundacije in VEGAP, tako v postopku v glavni stvari kot v postopku pred Sodiščem, in španske vlade v postopku pred Sodiščem je, da se mora identiteto „pravnih naslednikov“ Salvadorja Dalíja po njegovi smrti ugotoviti v skladu s španskim pravom, in ne francoskim, saj dedovanje njegovega premičnega premoženja ureja špansko pravo. Zato trdijo, da se vprašanje združljivosti spornega pravila z Direktivo ne postavlja. Španska vlada dodaja, da vprašanja niso dopustna zato, ker niso potrebna za rešitev spora v postopku v glavni stvari.

48. Čeprav Sodišče res lahko zavrne sprejetje predhodne odločbe o vprašanju, ki ga postavi nacionalno sodišče, kadar je očitno, da zaprošena razlaga nima nikakršne zveze z dejanskim stanjem spora v glavni stvari ali z njegovim namenom[23], pa mislim, da v predloženem primeru ni mogoče priti do take ugotovitve. Sicer bi Sodišče moralo odločiti o nacionalnem pravu – določitev prava, ki velja za dedovanje premoženja po umrli osebi, ni še nikakor urejena s pravom EU[24] – in bi s tem prekoračilo svoje pristojnosti.

22 – Glej kot zadnjo upoštevno sodbo z dne 27. oktobra 2009 v zadevi ČEZ, C-115/08, ZOdl., str. I-10265, točka 140.

23 – Glej kot zadnjo upoštevno sodbo z dne 1. oktobra 2009 v zadevi Compañía Española de Comercialización de Aceite in drugi, C-505/07, ZOdl., str. I-8963, točka 26.

24 – Na Haaški konferenci o mednarodnem zasebnem pravu je bila pripravljena Konvencija o pravu, ki se uporablja v zapuščinskih postopkih, podpisana 1. avgusta 1989, vendar sta jo od držav članic Evropske unije podpisala le Luksemburg in Nizozemska, ratificirala pa jo je le Nizozemska. Toda mesec dni pred obravnavo v tem primeru je Komisija objavila predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb in javnih listin v zapuščinskih zadevah ter uvedbi evropskega potrdila o dedovanju (COM(2009) 154 konč.) z dne 14. oktobra 2009, vendar ni treba poudarjati, da je ta predlog še daleč od tega, da bi postal predpis. Člen 3 in naslednji Haaške konvencije ter člen 16 in naslednji predloga Komisije bi, kjer bi bili uporabljeni, pomenili, da bi dedovanje premoženja Salvadorja Dalíja urejalo špansko pravo.

49. Vendar se mi v položaju, kot je ta v postopku v glavni stvari, zdi, da mora nacionalno sodišče po eni strani vedeti, ali se identiteta imetnikov sledne pravice po smrti umetnika določa po pravu, v skladu s katerim se pobira nadomestilo, ali po pravu, ki ureja dedovanje umetnikovega premoženja. Samo v zadnjem primeru mora odločiti, katero pravo ureja to dedovanje, to vprašanje pa je zunaj pristojnosti Sodišča. Sodišče po drugi strani lahko navede, ali Direktiva vsebuje kakršne koli smernice v zvezi s prvotnim vprašanjem.

50. Pojem „pravnih naslednikov“ avtorja v Direktivi ni nikjer opredeljen. Posredno, vendar kljub temu jasno, je v uvodni izjavi 27 opredelitev prepuščena nacionalnemu pravu in se še posebej sklicuje na pravo držav članic o dedovanju. Kot je razvidno iz zakonodajne zgodovine, je bila to v zakonodajnem procesu tudi namera Komisije in Sveta[25]. Čeprav je Parlament predlagal spremembe osnutka določb, je bil prepričan, da načelo subsidiarnosti zahteva, da se mora identiteta upravičencev po smrti avtorja določiti na podlagi nacionalnega prava, in da ne bi smelo biti nobene kolizije z dednim pravom.[26] Dodala bi, da Direktiva, če bi obstajal namen uskladitve izbire pravnih pravil na področju dedovanja, ne bi mogla temeljiti le na členu 95 ES[27], kot temelji zdaj, ampak bi se morala kot predlog, naveden v opombi 24, sklicevati na člena 61 ES in 67 ES.[28]

51. Zato mora sodišče države članice, v kateri je bilo pobrano ustrezno nadomestilo, kadar mu je predložen spor v zvezi z identiteto imetnika ali imetnikov sledne pravice po smrti avtorja dela, uporabiti pravila, ki v skladu z domačim pravom urejajo to vprašanje. Če ni drugih natančnih pravil, bodo ta pravila predstavljala materialnopravne določbe katerega koli nacionalnega prava, ki jih bo to določilo za urejanje dedovanja.

52. Vendar dejstvo, da namen Direktive nikakor ni kolizija z nacionalnim pravom in da identifikacije upravičencev po smrti umetnika ne povezuje izključno s pravom o dedovanju

25 – Glej še zlasti obrazložitev Sveta z dne 5. junija 2000 za skupno stališče z dne 22. maja 2000 (7484/00 ADD1), točka 23, in mnenje Komisije z dne 24. januarja 2001 o spremembah, ki jih je predlagal Evropski parlament glede skupnega stališča Sveta (COM(2009) 47 konč.), točka 3.1.2(b).

26 – Glej poročilo Parlamenta o prvem branju z dne 3. februarja 1997 (A4–0030/97), obrazložitev, točka IV(A)(2) in njegovo poročilo o drugem branju z dne 29. novembra 2000 (A5–0370/2000), obrazložitev, oddelek III, odstavek 8.

27 – Glej zdaj člen 114 PDEU.

28 – Glej zdaj člen 67 PDEU.

njegovega premoženja, po mojem mnenju kaže na to, da državi članici ni prepovedano sprejeti natančnejših določb v obliki pravila materialnega prava, ki ima delno ali v celoti prednost pred izbiro pravnih pravil, ki bi drugače določala to pravo.

stvari, je treba obravnavati vprašanje njegove združljivosti z Direktivo.

Prvo vprašanje

53. Poleg tega se zdi, da je ta ugotovitev še najbolj skladna s členom 14 ter Bernske konvencije, v skladu s katerim imajo sledno pravico po smrti avtorja „osebe ali ustanove, ki so po domačih zakonih za to upravičene“, kar se zdi širše od sklicevanja na pravo o dedovanju, ne glede na to, kako je to določeno.

56. Ali Direktiva državi članici dovoljuje, da v domači zakonodaji kategorijo „pravnih naslednikov“ umetnika omeji na način, določen v spornem pravilu?

54. Zato mora Tribunal de grande instance določiti, ali ima sporno pravilo prednost, in če je nima, katero pravo o dedovanju določajo uporabljiva kolizijska pravila.

57. Iz podobnih razlogov, kot sem jih obravnavala zgoraj, ob obravnavanju svobode držav članic pri določanju uporabljivega prava, se mi zdi, da bi moral biti odgovor pritrdilen.

55. Če se domneva, da na podlagi te analize sporno pravilo velja v postopku v glavni

58. Direktiva ne opredeljuje „pravnih naslednikov“ umetnika po njegovi smrti. To opredelitev prepušča nacionalnemu pravu in tako, natančneje (čeprav ne nujno izključno),

dednemu pravu. Razlik med nacionalnimi pravnimi sistemi, ki po pričakovanjih ne morejo vplivati na delovanje notranjega trga, ni treba odpraviti.[29] Vendar enotne kategorije „pravnih upravičencev“ kljub temu ni in države članice lahko sprejmejo ali ohranijo katero koli opredelitev, ki po pričakovanjih ne more imeti takega učinka.

59. Kot je razvidno iz uvodne izjave 9 Direktive,[30] je bila glavna skrb izognitev položaju, v katerem bi bile prodaje umetniških del zgoščene v državah članicah, v katerih se sledna pravica ne uporablja oziroma v katerih je manj zavezujoča, v škodo dražbenih hiš ali drugih prodajalcev v državah članicah, ki umetniku (in njegovim naslednikom vseh vrst) omogočajo udeležbo v dobičku, zbranem z naraščajočo vrednostjo umetniških del.

60. Tak položaj je obstajal že pred sprejetjem Direktive in ga je povzročila nenaklonjenost prodajalcev temu, da bi se odrekli delu cene, ki jo je doseglo umetniško delo. Strinjam se s Komisijo, da je po sprejetju Direktive verjetnost, da bodo prodajalci spodbujeni k izbiri države članice, v kateri bodo prodajali, glede na osebe, upravičene do nadomestil – ta dejavnik ne vpliva na znesek, ki ga je treba plačati, in je prodajalcem morda celo neznan – zanemarljiva in da ni mogoče pričakovati, da bo vplivala na delovanje notranjega trga. V zvezi s tem me predlog španske vlade, podan na obravnavi, da bi se prodaja lahko prenesla v države članice, v katerih ni pravnih naslednikov umetnika, ni prepričal, ampak me je celo osupnil. Tudi če v nekem nacionalnem sistemu ni natančne določbe, se mi zdi, da bo premoženje umrlega umetnika vedno prešlo na drugo osebo, čeprav le na državo kot *ultimus haeres*.

61. Podobno bi zavrnila stališče, ki so ga navedle fundacija, VEGAP in španska vlada, da mora pojem „pravnega naslednika“ umrlega umetnika zajemati vse osebe, ki so pravni nasledniki v skladu z uporabljivim pravom o dedovanju in jih ni mogoče razvrstiti v različne kategorije, v skladu s katerimi so

29 – Uvodna izjava 13.

30 – Glej točko 8 zgoraj.

nekatere od njih pravni nasledniki, druge pa ne.

62. Če ima sporno pravilo prednost pred kolizijskimi pravili o dedovanju, ni razloga, da ne bi moglo izključiti nekaterih oseb, ki bi v skladu s pravom o dedovanju lahko bile pravni nasledniki. Taka izključitev pa nikakor ne more negativno vplivati na enotni trg.

63. Prav tako ni drugega razloga za drugačen pristop, če je sporno pravilo samo po sebi materialnopravno pravilo prava o dedovanju. Svoboda posameznika, da razpolaga s svojim premoženjem za primer smrti, se sicer od pravnega sistema do pravnega sistema lahko razlikuje in različna pravila ali mehanizmi lahko omejujejo možnost prenosa zapuščine na primer zunaj kroga zakonitih dedičev ali naslednikov in/ali preživelega zakonca. Zdi se mi, da razlikovanje v spornem pravilu spada na to področje in torej v okvir zakonitih izbir v nacionalnem pravu o dedovanju, na katerega se sklicuje v Direktivi pri določanju imetnikov sledne pravice po smrti umetnika.

64. Na ustni obravnavi je potekala razprava o tem, ali imajo države članice, čeprav Direktiva opredelitev „pravnih naslednikov“ prepušča nacionalnemu pravu, v smislu lojalnega sodelovanja ali morda „kurtoazije med državami članicami“ pri določitvi te opredelitve določeno obveznost spoštovati pravila drugih držav članic o dedovanju. Vendar se bojim, da bi tak pristop prišel nevarno blizu „harmonizaciji prava o dedovanju ali kolizijskih pravil skozi zadnja vrata“, ki presega doseg Direktive tako s stališča njene pravne podlage kot s stališča njenega izrecnega zakonodajnega namena.

65. Iz obeh je razvidno, da je vloga Direktive omejena na izključitev izkrivljanj konkurenčnega okolja na notranjem trgu. Vzajemno priznavanje – v tem primeru je priznavanje opredelitve „pravnih naslednikov“ umrlega umetnika v državi članici, katere pravo o dedovanju se nanaša na to umetnikovo premoženje, s strani države članice, ki pobira nadomestila – je hvalevredna ideja. Vendar menim, da ne spada na področje te direktive. Učinkovito zagotavljanje sledne pravice

v celotni Uniji je bistvo namena Direktive. Da imajo to pravico ravno tisti, ki jo imajo v nekem pravu o dedovanju, pa ni.

66. Odločitev, zajeta v spornem pravilu, je politična in je kot taka vedno lahko predmet razprave.[31] Kljub temu gre po mojem mnenju za izbiro, ki je še naprej znotraj svobode, dane državam članicam, in za katero ni mogoče pričakovati, da bo vplivala na delovanje notranjega trga. Zato ni v nasprotju z Direktivo.

Drugo vprašanje

67. Če se Sodišče strinja z odgovorom, ki sem ga predlagala za prvo vprašanje, na drugo vprašanje – ali je sporno pravilo mogoče obdržati na podlagi fakultativnih in prehodnih izjem v členu 8(2) in (3) Direktive – ne bo treba odgovoriti. Če bi bilo na to vprašanje kljub temu treba odgovoriti, je odgovor lahko zelo kratek.

68. Izjeme, navedene v členu 8 v povezavi s členom 13 Direktive, so izrecno na voljo državam članicam, ki 13. oktobra 2001 niso uporabljale sledne pravice.

69. Francija je sledno pravico na ta datum uporabljala, zato izjeme zanjo ne morejo veljati.

70. Vsekakor pa te izjeme državi članici omogočajo le, da sledne pravice *ne uporabi* v korist pravnih naslednikov umetnika, ne nanašajo pa se na vprašanje uporabe le za omejeno skupino upravičencev.

31 – Lahko bi se na primer spraševali, zakaj bi se tako pravilo lahko uporabljalo samo za sledno pravico, ne pa na primer za avtorsko pravico za literarna dela (odgovor bi bilo mogoče povezati z dejstvom, da je sledna pravica v nasprotju z avtorsko neprenosljiva in neodtujljiva). Razprava bi bila v tem primeru lahko še posebej razgreta, če Salvadorja Dalíja ne bi preživeli njegovi dediči v šestem kolenu ali bližji, tako da bi nadomestilo od sledne pravice pobrala francoska država, ne glede na dejstvo, da je Dalí izrecno želel, da ga dobi španska država.

Predlog

71. Glede na navedeno Sodišču predlagam, naj na vprašanji, ki ju je postavilo Tribunal de grande instance, odgovori:

Direktiva 2001/84/ES Evropskega parlamenta in Sveta o sledni pravici v korist avtorja izvirnega umetniškega dela ne nasprotuje nacionalnemu pravilu, v skladu s katerim se imetništvo sledne pravice po avtorjevi smrti ob izključitvi volilojemnikov in pravnih naslednikov prenese le na zakonite dediče.